

הקדמה למלאכות שבת

מקור המלאכות

1. פרשת ויקהל

(א) וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק לַעֲשׂוֹת אֵתכֶּם: (ב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קָדֵשׁ שַׁבַּת שַׁבְתּוֹן לִיקְוֹק כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמֵת: (ג) לֹא תַבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מַשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת: פ (ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק לֵאמֹר: (ה) קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לִיקְוֹק כָּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיֵאֶה אֶת תְּרוּמַת יְקֹוֹק זֶהב וְכֶסֶף וְנַחֲשֹׁת:

2. מכילתא דרבי ישמעאל ויקהל - מסכתא דשבתא פרשה א

פרשת ויקהל ויקהל משה וגו'. למה נאמרה פרשה זו, לפי שהוא אומר +שמות כה + ועשו לי מקדש, שומע אני בין בחול בין בשבת, ומה אני מקיים מחלליה מות יומת, בשאר כל מלאכות חוץ ממלאכת המשכן; במלאכת המשכן, ומה אני מקיים, ועשו לי מקדש, בשאר כל הימים חוץ מן השבת; או אף בשבת, והדין נותן, ומה עבודה שאינה באה אלא מכח המכשירין הרי היא דוחה שבת, מכשירי עבודה שאין עבודה באה אלא מכחן, אינו דין שידחו את השבת, כגון שניטלה קרנו של מזבח או שנפגמה הסכין, שומע אני יתקנם בשבת, תלמוד לומר ויקהל משה, בחול ולא בשבת.

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף עג עמוד א

משנה. אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: הזורע, והחורש, והקוצר, והמעמר, והדש, והזורע, הבורר הטוחן והמרקד, והלש, והאופה. הגוזז את הצמר, ... הרי אלו אבות מלאכות, ארבעים חסר אחת.

4. רש"י מסכת שבת דף עג עמוד א

האופה - לא הוה במשכן, דלא שייך אלא בפת, ופת לא שייכא במלאכת המשכן, אבל כולו קמייתא הואי בסממנין של צבע תכלת וארגמן ותולעת שני, ובגמרא פריך: דשביק תנא מבשל דהוי בסממנים, ונקט אופה, ושיעורן של אלו כגרוגרת, חוץ מחורש דבכל שהוא, לקמן בפרק הבונה (שבת קג, א).

הגוזז צמר - וכל שאר מלאכות שייכי בצמר של מלאכת המשכן.

5. אגלי טל פתיחה א:ה

(ה) **אך** צחידוסי הרב ר' אברהם בנו של הרמזים ז"ל הגדפסיס בראש ספר מעשה רוקח וכתשובות הרמזים דפוס לפסיא מחודש קליד זה לטוט העימור הוא מה שמקבצים העמרים חבילות וכו' וכתב רבינו האי גאון ז"ל שאלו האחד עשר מלאכות ישן בקרבן תמיד בכל יום ונחציתו כהן גדול ונמלואים כולן מורע וקליד וכן גרסינן בפרק כמה טומנין הם זרעו אתם אל תורעו הם קלרו אתם אל תקלרו וכו' עכ"ל:

6. תלמוד בבלי מסכת שבת דף עד עמוד ב

והלש והאופה. אמר רב פפא: שבק תנא דידן בישול סממנין דהוה במשכן, ונקט אופה! - תנא דידן - סידורא דפת נקט.

7. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שבת פרק י

מתני' המוציא בין בימינו בין בשמאלו בתוך חיקו או על כתיפו חייב...רבי יוסה בעי מעתה הוציא כגרוגרת על כתיפו חייב והן משא בני קהת. וכתוב [במדבר ד טז] ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטרת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה. שמן המאור בימינו. וקטרת הסמים בשמאלו. ומנחת התמיד של יום תלויה בזרועו.

אגלי טל פתיחה א:כד-כו - See זורע etc, in the desert, חורש, etc, in the desert?

אב מלאכה ותולדה

8. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ב עמוד א

גבי שבת תנן: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת; אבות - מכלל דאיכא תולדות, תולדותיהן כיוצא בהן, לא שנא אב - חטאת, ולא שנא תולדה - חטאת, לא שנא אב - סקילה, ולא שנא תולדה - סקילה. ומאי איכא בין אב לתולדה? נפקא מינה, דאילו עביד שתי אבות בהדי הדדי, אי נמי שתי תולדות בהדי הדדי - מחייב אכל חדא וחדא, ואילו עביד אב ותולדה דידיה - לא מחייב אלא חדא. ולרבי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב, אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי לה תולדה? הך דהוה במשכן חשיבא - קרי ליה אב, הך דלא הוי במשכן חשיבא - קרי לה תולדה.

9. תוספות מסכת בבא קמא דף ב עמוד א

ה"ג הך דהואי במשכן חשיבא קרי ליה אב הך דלא הואי במשכן חשיבא קרי ליה תולדה - ולפי הך גירסא בא לאפוקי כמה מלאכות שלא היו חשובין והיו במשכן דתולדות נינהו ולא אבות מלאכות כדאמרין בפרק במה טומנין (שבת דף מט:). הם העלו הקרשים מקרקע לעגלה דהיינו הכנסה ומושיט בדיוטא אחת ואית דגרסי הך דהוה במשכן וחשיבא קרי לה אב הך דלא הוה במשכן ולא חשיבא קרי לה תולדה ולפי גירסא זו צריך לומר דבעי תרתי אבל חשיבא ולא הוי במשכן או איפכא הוי תולדה.

10. תפארת ישראל כלכלת שבת כללי ל"ט מלאכות - א

אב מלאכה היינו כל מלאכה שהיה במלאכת המשכן (כב"ק ד"ב א') כגון זורע ונוטע שהיו במשכן ... מיהו לאו דוקא שהיה פעולה כזו ממש במשכן, אלא אפי' רק אם דומה למלאכה שהיה במשכן בפעולה ובתכלית, כמברך או מרכיב, שהן דומין בפעולה לזורע ונוטע, דבכולן תוחב דבר תלוש במחובר, ודומה גם להן בתכלית, דבכולן כוונתו שיגדל. או אפי' דומה למלאכה שבמשכן רק בתכלית ולא בפעולה, כזומר שחותך ענפי אילן, ומתכוון להתכלית שעי"ז יגדל האילן יותר. כל אלו נקראו אבות מלאכות, אף שלא היו במשכן. אמנם דוקא בעשה הפעולה באותו הגוף שמתכוון בו התכלית. אבל בעשה הפעולה בגוף אחר, כגון המשקה צמחים ואילנות, אף שהשקאה דומה למלאכה שבמשכן בתכלית, שכוונתו בה שיגדלו הצמחים, עכ"פ מדאינו עושה הפעולה בגוף הצמחים רק בהמים, להכי הו"ל רק תולדה (כרמב"ם פ"ח משבת ה"א וב'). ומה"ט חורש שהיה במשכן, הו"ל אב, והנוטל תל שבשדה כדי ליפות הקרקע, דהיינו תכלית החורש, הו"ל ג"כ אב, מדעשה הפעולה בגוף הקרקע, אבל המקרסם עשבים או המנכש בעקרי אילן כדי ליפות הקרקע, מדלא עשה הפעולה בגוף הקרקע, נקרא תולדה (שם). וכ"כ אם דומה לאב בפעולה ולא בתכלית, הו"ל תולדה. כגון ששף ברזל או מתכת אחר וטחננו, שדומה לטוחן גרעינים רק בפעולה, אבל אינו דומה לטחינת גרעינים בתכלית, דהתם לאכילה והכא לתשמישיו שלא לאכילה, ולפיכך הו"ל רק תולדת טוחן. ומה"ט המגבל עפר הו"ל רק תולדת לש (שם פ"ח הט"ו וט"ז). ומה"ט המגבן גבינה, הו"ל רק תולדת בונה, מדדמי רק בפעולה לבונה ולא בתכלית (שם פ"י הי"ג).

מלאכת מחשבת**11. שמות לה**

(ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְקוּק בְּשֵׁם בְּצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה: (לא) וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻקָּהּ בְּתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה: (לב) וְלַחֲשֵׁב מַחֲשֶׁבֶת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבְכֶסֶף וּבַחֲשֵׁת: (לג) וּבְחֲרָשֶׁת אֶבֶן לְמִלֵּאת וּבְחֲרָשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל מְלָאכֶת מַחֲשֶׁבֶת:

12. רש"י מסכת ביצה דף יג עמוד ב

מלאכת מחשבת שהיא מלאכת אומנות, אסרה תורה, שנשמכה פרשת שבת למלאכת המשכן בויקהל, והתם מלאכת מחשבת כתיב.

13. רש"י מסכת חגיגה דף י עמוד ב - מלאכת מחשבת - שהמחשבה חשבה בדעתו ונתכוון לה**14. רמב"ם הלכות שבת פרק א הלכה ט**

נתכוין ללקט תאנים שחורות וליקט לבנות או שנתכוין ללקט תאנים ואחר כך ענבים ונהפך הדבר וליקט הענבים בתחלה ואחר כך תאנים פטור אף על פי שליקט כל מה שחשב הואיל ולא ליקט כסדר שחשב פטור שבלא כוונה עשה שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת.

מלאכה שאינה צריכה לגופה**15. תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף י עמוד א**

הלכות שבת - מיכתב כתיבן! - לא צריכא, לכדרכי אבא. דאמר רבי אבא: החופר גומא בשבת ואין צריך אלא לעפרה - פטור עליה. - כמאן, כרבי שמעון, דאמר: מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. - אפילו תימא לרבי יהודה, התם - מתקן, הכא - מקלקל הוא. מאי כהרין התלוין בשערה? מלאכת מחשבת אסרה תורה, ומלאכת מחשבת לא כתיבא.

16. רש"י מסכת חגיגה דף י עמוד ב

מלאכת מחשבת - שהמחשבה חשבה בדעתו ונתכוון לה, וזה לא נתכוון לה לבנין זה - לפיכך פטור, וזהו רמז מועט, דאילו מלאכת מחשבת בשבת לא כתיבא, אלא במשכן הוא דכתיב, ולפי שסמך בפרשת ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן - אנו למדין מלאכת מחשבת לשבת.

17. תלמוד בבלי מסכת שבת דף צג עמוד ב

משנה: את המת במטה - חייב. וכן כזית מן המת, וכזית מן הנבלה, וכעדשה מן השרץ - חייב. ורבי שמעון פטור.

18. רש"י מסכת שבת דף צג עמוד ב

ור' שמעון פטור - אפילו במת שלם, דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וכל מלאכה שאינה צריכה (לגופה) אלא לסלקה מעליו - הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דברצונו לא באה לו, ולא היה צריך לה, הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר' שמעון.

19. תוספות מסכת שבת דף צד עמוד א

רבי שמעון פוטר - נראה לר"י דמלאכה שאינה צריכה לגופה קרי כשעושה מלאכה ואין צריך לאותו צורך כעין שהיו צריכין לה במשכן אלא לענין אחר כי הצורך שהיתה מלאכה נעשית בשבילו במשכן הוא גוף (איסור) המלאכה ושורשו ולפי זה אתי כולהו שפיר הוצאת המת אין צריך למת ובמשכן היו צריכין לחפצים שהוציאו... ורש"י דפירש דברצונו לא היתה באה לו ולא היה צריך לה שאינה אלא לסלקה מעליו כמו צד נחש שלא ישכנו או מכבה גחלת שלא יזוקו בו רבים דברצונו שלא היה בעולם

20. משנה ברורה סימן רעח ס"ק ג

ולכך נקראת מלאכה שאין צריך לגופה שהרי א"צ לתכלית המלאכה כי א"צ לכיבוי בשביל עצמו אלא שהוא מכבה מפני איזה ענין כגון כדי שיישן החולה או שהוא חס על השמן שבנר שלא ידלק כולו עכשיו או שהוא חס על חרס הנר שלא יתקלקל מפני חוזק ההדלקה או שמכבה עצים דולקים מפני שחס עליהם או שמכבה את הדליקה מפני שחס על ממונו כ"ז מקרי אינו צריך לגופו שהרי אינו מכין לתכלית המלאכה עצמה וכן הדמיון בשאר מלאכות כגון החופר גומא וא"צ אלא לעפרה שהמלאכה היא הגומא וחייב בבית משום בונה ובשדה משום חורש וכיון דא"צ לגומא הוי מלאכה שאין צריך לגופה. ואין לך כיבוי הצריך לגופו אלא כשהוא מכבה עצים כדי לעשות מהן פחמין דהלא זה צריך לגוף המלאכה שהרי א"א לעשות פחמין אם לא שיכבה וכן כשהוא מכבה את הפתילה מפני שצריך להבהבה שיהא נאחז בה האור יפה כשיחזור וידליקנה.

21. ערוך השולחן אורח חיים סימן רמב סעיף ל

[וגם רש"י ס"ל כן וזה שכתב במשנה דאת המת במיטה וז"ל דמלאכה שא"צ אלא לסלקה מעליו וברצונו לא באה לו (צ"ג: ד"ה ור' שמעון) ע"ש אין זה אלא הסבר כלומר דלתכלית המלאכה א"צ ולא היה רצונו לזה והתוס' [ד' צ"ד.] ד"ה ר"ש שדקדקו עליו לא דקדקו רק על לשונו אבל הכוונה מבוארת ודו"ק]

22. רמב"ם הלכות שבת פרק א הלכה ז

כל העושה מלאכה בשבת אף על פי שאינו צריך לגופה של מלאכה חייב עליה, כיצד הרי שכבה את הנר מפני שהוא צריך לשמן או לפתילה כדי שלא יאבד או כדי שלא ישרף או כדי שלא יבקע חרש של נר חייב, מפני שהכיבוי מלאכה והרי נתכין לכבות ואף על פי שאינו צריך לגוף הכבוי ולא כבה אלא מפני השמן או מפני החרש או מפני הפתילה הרי זה חייב...+/השגת הראב"ד/ כל העושה מלאכה בשבת אף על פי שאינו צריך לגופה של מלאכה חייב עליה. א"א ר"ח = רבינו חננאל = ז"ל פסק כר"ש שהוא פוטר מדאמרינן פרק נוטל רבא כר"ש ס"ל דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. +

23. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שטז סעיף ח

שמונה שרצים האמורים בתורה, הצדן חייב והחובל בהם, אף על פי שלא יצא מהם דם אלא נצרר תחת העור, חייב; ושאר שרצים, אינו חייב החובל בהם אא"כ יצא מהם דם, והצדן לצורך, חייב; שלא לצורך, או סתם, פטור אבל אסור, ולהרמב"ם חייב.

24. משנה ברורה סימן שטז ס"ק לד

(לד) ולהרמב"ם חייב - אפילו שלא לצורך כל שנתכין למלאכה דס"ל מלאכה שאינו צריך לגופה חייב עליה ורוב הפוסקים פוסקים כדעה הראשונה דפטור מחטאת משום דבעינן מלאכת מחשבת ואסור מדרבנן:

25. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שמב כל הדברים שהם אסורים מדברי סופרים לא גזרו עליהם בין השמשות

26. משנה ברורה סימן שמב ס"ק א

כל הדברים וכו' - לישנא דכל לאו דוקא דיש דברים שאיסורן מדברי סופרים וגזרו עליהן ביה"ש אף לצורך מצוה...וכן מלאכה שאינו צריך לגופה חמור משאר איסור דרבנן ואסור בכל גווני ביה"ש אף אם נימא דעצם איסורו הוא דרבנן וכ"ש דלהרמב"ם הוא דאורייתא.

27. תוספות מסכת בכורות דף כה עמוד א אין ללמוד מלאכה שאינה צריכה לגופה מכלאחר יד.

דבר שאינו מתכוין**28. רמב"ם הלכות שבת פרק א הלכה ה**

דברים המותרים לעשותן בשבת ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בגללן מלאכה ואפשר שלא תעשה, אם לא נתכוין לאותה מלאכה

29. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כג עמוד ב

משנה. עגלה של קטן טמאה מדרס, ונטלת בשבת, ואינה נגררת אלא על גבי כלים. גמרא. ואינה נגררת אלא על גבי כלים. על גבי כלים - אין, על גבי קרקע - לא, מאי טעמא - דקא עביד חריץ. מני - רבי יהודה היא, דאמר: דבר שאין מתכוין אסור. דאי רבי שמעון - האמר: דבר שאין מתכוין מותר. (דתנן) +מסורת הש"ס: [דתניא]+, רבי שמעון אומר: גורר אדם מטה כסא וספסל, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ.

30. משנה מסכת כלאים פרק ט משנה ה

מוכרי כסות מוכרין כדרך ובלבד שלא יתכונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והצנועים מפשילין במקל:

31. תלמוד בבלי מסכת שבת דף מו עמוד ב

רמי ליה אביי לרב יוסף: מי אמר רבי שמעון כבתה מותר לטלטלה, כבתה - אין, לא כבתה - לא. מאי טעמא - דילמא בהדי דנקיט לה כבתה, הא שמעינן ליה לרבי שמעון דאמר: דבר שאין מתכוין מותר; דתניא, רבי שמעון אומר: גורר אדם כסא מטה וספסל, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ! - כל היכא דכי מיכוין איכא איסורא דאורייתא - כי לא מיכוין גזר רבי שמעון מדרבנן, כל היכא דכי מיכוין איכא איסורא דרבנן - כי לא מיכוין שרי רבי שמעון לכתחילה. מתיב רבא: מוכרי כסות מוכרין כדרכן, ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים, והצנועין מפשילין במקל לאחוריהן. והא הכא, דכי מיכוין - איסורא דאורייתא איכא, כי לא מיכוין - שרי רבי שמעון לכתחילה!

32. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כב עמוד א

איתמר, רב אמר: אין מדליקין מנר לנר, ושמואל אמר: מדליקין. רב אמר: אין מתירין ציצית מבגד לבגד, ושמואל אמר: מתירין מבגד לבגד. רב אמר: אין הלכה כרבי שמעון בגרירה, ושמואל אמר: הלכה כרבי שמעון בגרירה. אמר אביי: כל מילי דמר עביד כרב, לבר מהני תלת דעביד כשמואל: מדליקין מנר לנר, ומתירין מבגד לבגד, והלכה כרבי שמעון בגרירה

33. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלז סעיף א

דבר שאין מתכוין, מותר, והוא שלא יהא פסיק רישיה. הלכך גורר אדם מטה, כסא וספסל, בין גדולים בין קטנים, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ. ומותר לרבוץ הבית, כיון שאינו מתכוין להשוות גומות אלא שלא יעלה האבק.

34. תוספות מסכת שבת דף קי עמוד ב

ומה שמפרש בשאלתות. [ד]ואף על גב דקי"ל כר"ש דשרי היינו דוקא בשבת משום דבעינן מלאכת מחשבת אבל בכל התורה כולה סבירא לן כרבי יהודה ואין נראה לר"י דבכל התורה כולה קי"ל כר"ש דשרי

פסיק רישיה**35. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלג עמוד א**

אמר מר: בשר אף על פי שיש שם בהרת ימול דברי רבי יאשיה. הא למה לי קרא? דבר שאין מתכוין הוא, ודבר שאין מתכוין - מותר! - אמר אביי: לא נצרכא אלא לרבי יהודה, דאמר: דבר שאין מתכוין אסור. - רבא אמר: אפילו תימא רבי שמעון, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות. ואביי לית ליה האי סברא? והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו: מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות! - בתר דשמעה מרבא סברה.

36. רמב"ם הלכות שבת פרק א הלכה ו

עשה מעשה ונעשית בגללו מלאכה שודאי תעשה בשביל אותו מעשה אף על פי שלא נתכוין לה חייב, שהדבר ידוע שאי אפשר שלא תעשה אותה מלאכה, כיצד הרי שצרך לראש עוף לשחק בו לקטן וחתך ראשו בשבת אף על פי שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד חייב שהדבר ידוע שאי אפשר שיחתוך ראש החי ויחיה אלא המות בא בשבילו וכן כל כיוצא בזה.

37. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קג עמוד א

תנו רבנן: התולש עולשין, והמזרד זרדים, אם לאכילה - כגורגרת, אם לבהמה - כמלא פי הגדי, אם להיסק - כדי לבשל ביצה קלה, אם לייפות את הקרקע - כל שהן. אטו כולהו לא ליפות את הקרקע ניהו? רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: באגם שנו. אביי אמר: אפילו תימא בשדה דלאו אגם, וכגון דלא קמיכוין. והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו: מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות! - לא צריכא, דקעביד בארעא דחבריה.

38. תוספות מסכת שבת דף קג עמוד א

פי' בערוך (ערך סבר) דבפסיק רישיה דלא ניחא ליה כגון דקעביד בארעא דחבריה וכגון באחר שאינו אוהבו והקוצץ בהרת בשעת מילה שאין לו הנאה מותר לכתחילה ואפילו איסור דרבנן ליכא... ואינו נראה... והא דקאמר לא צריכא דעביד בארעא דחבריה היינו דלא מיחייב חטאת אבל איסורא איכא

39. תוספות מסכת שבת דף קג עמוד א בארעא דחבריה - פי' דהויא מלאכה שא"צ לגופה.**40. רש"י מסכת שבת דף קג עמוד א בארעא דחבריה - לא איכפת ליה ליפות.****41. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכ סעיף יח**

חבית שפקקו בפקק של פשתן לסתום נקב שבדפנה שמוציאין בו היין, יש מי שמתיר אף על פי שא"א שלא יסחוט, והוא שלא יהא תחתיו כלי; דכיון שאינו נהנה בסחיטה זו, הוי פסיק רישא (פי' איסור נמשך בהכרח מדבר מה כמו המות הנמשך בהכרח מהתנת הראש) דלא ניחא ליה, ומותר. וחלקו עליו, ואמרו דאע"ג דלא ניחא ליה, כיון דפסיק רישא הוא, אסור. והעולם נוהגים היתר בדבר, ויש ללמד עליהם זכות, דכיון שהברזא ארוכה חוץ לנעורת ואין יד מגעת לנעורת, מותר מידי דהוי אספוג (פירש הערוך ספוג הוא על ראש דג אחד גדול שבים, ובשעה שמרים ראשו להסתכל בעולם יורד אותו הספוג על עיניו ואינו רואה כלום ולולי זה לא היתה ספינה נצולת מפניו) שיש לו בית אחיזה; ולפי שאין טענה זו חזקה, ויש לגמגם בה, טוב להנהיגם שלא יהא כלי תחת החבית בשעה שפוקקים הנקב (וע"ל סי' ש"א עוד מדיני סחיטה).

42. ביאור הלכה סימן שכ סעיף יח ד"ה * טוב להנהיגם

טוב להנהיגם וכו' - היינו בצירוף הסברא דברזא ארוכה וכמו שכתבתי במ"ב דאל"ה הכרעת השו"ע בריש הסעיף דלא כהערוך.

פסיק רישיה באיסור דרבנן**43. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיד סעיף א**

ואם היה סכין תקוע מע"ש בחבית, מותר להוציאו ולהכניסו שהרי אינו מתכוין להוסיף. הגה: ודוקא שהוציאו ג"כ פעם אחת מבע"י, אבל אם לא הוציאו מבע"י, אסור דהוי פסיק רישא דעושה נקב ופתח לחבית (תה"ד סי' ס"ד).

44. משנה ברורה סימן שיד ס"ק יא

(יא) תקוע - היינו שהיה תקוע בחוזק וע"י הוצאתו והכנסתו פסיק רישא הוא שיתרחב הנקב אפ"ה כיון דעיקר איסורו הוא רק מדרבנן ס"ל דשרי כיון שאינו מתכוין לזה ודעת הרמ"א לחלוק עליו דדוקא כשהוציאו פעם אחת מבעוד יום דעי"ז נתרחב קצת דתו לא הוי פסיק רישא אבל בלא"ה אסור דפסיק רישא הוא דאף דהוא פתח שאין עשוי להכניס ולהוציא דאיסורו הוא רק מדרבנן וכו"ל ס"ל דפסיק רישא אסור אף במלתא דרבנן

45. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלו סעיף ח

עציץ (פי' חצי כד שזורעים שם עשבים) (ערוך), אפילו אינו נקוב, יש ליזהר מליטלו מעל גבי קרקע ולהניחו על גבי יתדות, או איפכא, בין שהוא של עץ בין של חרס.

46. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלו סעיף ח (מה) או איפכא - משום זורע:**47. שער הציון סימן שלו ס"ק לט**

(לט) לעניות דעתי יש מזה ראייה לשיטת הסוברים דפסיק רישא אסור אף במילתא דרבנן, עיין שי"ד במגן

פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן**48. תוספות מסכת שבת דף קג עמוד א**

ובפרק לולב הגזול (סוכה דף לג:) גבי אין ממעטין בי"ט משום ר"א בר"ש אמרו ממעטין ופריך והא קא מתקן מנא ומשני כגון שליטון לאכילה ודבר שאין מתכוין מותר ופריך והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ומשני לא צריכא דאית ליה הושענא אחריתי משמע כפי' הערוך דכשאינו נהנה מותר אף על גב דהוי פסיק רישיה וליכא למימר כיון דאית ליה הושענא יתירתא אינו מתקן כלום דא"כ אמאי קאמר התם דסבר לה כאבוה דאמר דבר שאינו מתכוין מותר מיהו י"ל דאותו תיקון מועט כמו מיעוט ענבים דלא אסיר אלא מדרבנן לא גזרו חכמים כשאינו נהנה.

49. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שטז סעיף ג

כל שבמינו נצוד, חייב עליו; אין במינו נצוד, פטור אבל אסור. הלכך, זבובים אף על פי שאין במינו נצוד, אסור לצודן. הגה: ולכן יש ליזהר שלא לסגור תיבה קטנה, או לסתום כלים שזבובים בו בשבת, דהוי פסיק רישיה שיצודו שם (בה"ת ומרדכי ס"פ כירה ואגור). ויש מקילין במקום שאם יפתח הכלי ליטלם משם, יברחו.

פסיק רישיה דלא ניחא ליה בתרי דרבנן**50. משנה ברורה סימן שטז ס"ק טו**

(טו) תיבה קטנה - אבל תיבה גדולה סבירא ליה לרמ"א דלכו"ע שרי דאפילו אם היה אדם עומד בתוכה לא היה יכול לתפסה בחד שחיה וגם הוא דבר שאין במינו ניצוד:

51. שער הציון סימן שטז ס"ק יח

(יח) רוצה לומר, משום דהוי תרי דרבנן, משום הכי מותר באינו מכוון אף על גב דהוי פסיק רישיה [פרי מגדים]:

ספק פסיק רישיה או פסיק רישיה לשעבר**52. ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שטז סעיף ג**

ועוד אפי' אם תאמר דבודאי הוה פ"ר ואסור מ"מ בספק אם יש שם זבובים יש להתיר דשם אין פ"ר כי זה הוה ספק פ"ר והוה דבר שלא במתכוין ומותר... אין פסיק רישיה בודאי כי אפשר שאין שם זבובים וזה היא כמו במקום דלא הוי פ"ר דמותר שלא במתכוין